

НА ЧОМУ ҐРУНТУЄТЬСЯ ДОВІРА НАСЕЛЕННЯ ДО МІЛІЦІЇ

У процесі становлення правової держави і громадянського суспільства постає проблема співробітництва органів правопорядку з населенням щодо зміцнення громадської безпеки та забезпечення основних прав і свобод людини й громадянина. Але ця співпраця недостатньо налагоджена і в силу різних факторів не зовсім ефективно проявляється. Одним із визначальних факторів співробітництва міліції та громадськості є показник рівня довіри населення до правоохоронців.

До проблем довіри вже давно проявляють інтерес науковці (Б. Барбер, Р. Інглхарт, Н. Луман, Р. Патнам, П. Штомпка та інші). Як стверджує П. Штомпка, «довіра – ставка по відношенню до майбутніх непередбачуваних дій інших». Він виділяє три типи орієнтацій індивіда залежно від його очікувань стосовно дій інших людей. Для перших двох орієнтацій – надія/розчарування, віра/сумнів характерні пасивність, спостережливість, дистанційність, прагнення уникнути будь-яких зобов'язань. Третя орієнтація – довіра – проявляється в ситуаціях, коли ми, всупереч невизначеності та ризику, все ж таки діємо. За висновками П. Штомпки, довіра в цілому виконує позитивну функцію для довіряючого, для того, кому довіряють, для їх відносин, для групи організацій і більш широких спільнот. Довіра звільняє і мобілізує людську дію; заохочує творчу, інноваційну, підприємницьку активність стосовно інших людей; знижує невизначеність і ризик, пов'язані з людськими діями, і, як наслідок, «можливості дій зростають пропорційно зростанню довіри» (Н. Луман) [1, с. 11–12].

Оскільки рівень довіри населення до такого соціального інституту як міліція є важливим показником легітимності та ефективності органів правопорядку, його вивчення не втрачає своєї актуальності і сьогодні. Серед науковців, які в наш час займаються вивченням рівня довіри/недовіри населення до міліції, можна назвати А. А. Бову, В. О. Болотову, О. Є. Злобіну, В. П. Степаненка, Ю. І. Тарана та ін.

Довіра населення до міліції – сприятлива (позитивна) оціночна реакція груп населення щодо міліції, яка проявляється в думках, почуттях та цілеспрямованій поведінці [2, с. 333].

Необхідність постійного вивчення цього показника зумовлюється тим, що довіра виступає однією із фундаментальних основ партнерства, налагодження якого сприятиме підвищенню ефективності виконання міліцією своїх обов'язків із охорони громадського порядку, з однієї сторони, та відчуттю захищеності у грома-

дзян, з іншої. Науковий інтерес викликають фактори, що пов'язані з формуванням довіри, з особливостями її функціонування. Зокрема важливо визначити, на чому ґрунтується показник довіри населення до міліції: чи на позитивній оцінці громадськістю роботи правоохоронців; чи на досвіді особистих контактів населення з правоохоронцями; чи на інерції – у минулому довіряючи цьому соціальному інституту, люди і нині висловлюють довіру міліції, хоча при цьому можуть низько оцінювати її роботу; чи довіру міліції висловлюють "авансом", тобто навіть незадовільно оцінюючи її роботу зараз, їй довіряють і сподіваються, що у недалекому майбутньому правоохоронці ефективніше вирішуватимуть службові завдання.

В Україні рейтингом довіри до соціальних інститутів, зокрема і до міліції, цікавиться низка аналітичних установ, насамперед Інститут соціології Національної академії наук України, компанія «СОЦІС», Центр «Соціальний моніторинг», Центр «СОЦІОПОЛІС» та ін. [3, с. 19]. Особливу увагу дослідників привертає до себе динаміка рівня довіри до міліції як до державного органу, покликаного захищати права і свободи громадян.

Навесні 2007 року співробітниками науково-дослідної лабораторії соціальної і психологічної роботи в ОВС ХНУВС було проведене дослідження у Львівській області, що було направлено на вивчення громадської думки про роботу міліції регіону.

Дослідження включало блок питань, спрямованих на визначення рівня довіри населення до різних соціальних інститутів, у тому числі і до української міліції у цілому. Такий метод вимірювання дозволяє порівняти ставлення населення до міліції зі ставленням до інших інститутів. Рівень довіри був виміряний за трьохбальною шкалою з позначками «довіряю», «важко відповісти» та «не довіряю». Було встановлено, що серед запропонованого переліку об'єктів довіри респонденти найбільше довіряють членам сім'ї, родичам, (93% опитаних відмітили цю позицію) і церкві (75%). Недовіру у громадськості викликає діяльність політичних партій (58% опитаних відзначили цю позицію), органів влади (54%), судів (52%). Міліції як державній структурі висловили довіру 16% опитаних, тоді як недовіряє їй 48% респондентів.

Рівень довіри до місцевої міліції був також виміряний за п'ятибальною шкалою з позначками: «цілком довіряю»; «скоріше довіряю»; «важко сказати, довіряю чи ні»; «скоріше не довіряю»; «зовсім не довіряю». Цілковитою довірою львівські міліціонери користуються у 9% респондентів, частково – у 19%; частково недовіряють міліції 20% опитаних, повністю не довіряють – 18%. Порівняно з даними опитування 2003 року рівень довіри до міліції збільшився – частка громадян, що довіряють або скоріше довіряють міліції, зростає з 13% у 2003 році до 28% у 2007 році, а частка тих, хто не довіряє, зменшилась з 71% до 38%.

При порівнянні індексу успішності виконання міліцією своїх головних завдань та індексу довіри населення до правоохоронців залежно від району проживання респондентів можна зробити висновки, що рівень довіри населення до міліціонерів значною мірою залежить від успішності виконання ними службових завдань. Основними причинами, чому люди не довіряють правоохоронцям, опитані назвали: невиконання або погане виконання міліціонерами своїх службових обов'язків, використання службового становища для власних цілей, жорстоке, нахабне, брутальне, зверхнє, нетактовне ставлення до людей, і, як наслідок, погана слава, авторитет.

Для контрольного вимірювання рівня довіри населення до міліції Львівського регіону респондентам було поставлено питання: «Як ви вважаєте, більшість населення довіряє Вашій місцевій міліції?» 47% опитаних вважають, що більшість населення не довіряє місцевій міліції, а 12% – що довіряє. Отже, уявлення респондентів про довіру населення до міліції дещо занижують реальний рівень довіри, тому можна говорити про деякою мірою «міфічність» щодо недовіри населення міліції: реальний рівень довіри населення до міліції трохи вищий, ніж він бачиться населенням.

У ході опитування респондентам було задане питання: «Впродовж останніх трьох років як часто Вам доводилося вступати у контакти з працівниками міліції щодо Вашої діяльності (бізнес, служба, громадська діяльність)?» Було встановлено, що переважна більшість респондентів (78%) майже ніколи не вступає у контакти з працівниками міліції, 11% – дуже рідко, решта – 11% – контактують іноді, часто або майже постійно.

При аналізі результатів дослідження було виявлено наступну закономірність: чим частіше респонденти у своїй повсякденній діяльності контактують з працівниками міліції, тим гірше вони оцінюють їх роботу. Так, серед тих, хто майже ніколи не контактує або дуже рідко контактує з працівниками міліції, 12–17% оцінили її роботу як вкрай погану, а серед тих, хто контактує майже постійно – аж 50%!

Така ж закономірність проявляється між частотою контактів з працівниками міліції та довірою до неї: чим частіше респонденти у своїй повсякденній діяльності контактують з працівниками міліції, тим більше серед них тих, хто не довіряє міліції.

Отже, трьохрічний досвід контактів з працівниками міліції у повсякденній діяльності респондента (бізнесі, службі, громадській діяльності), без сумнівів, сприяв формуванню у респондентів недовіри до міліції та негативних оцінок її роботи.

Чому так важливо знати, якою населення уявляє міліцію? Ставлення людини до міліції, довіра, готовність до співпраці з нею базуються на її уявленні про міліцію, тобто на знанні. Знання людини, у свою чергу, є індивідуальними за власністю, але не за по-

ходженням. Переважну більшість знань людина черпає не з власного досвіду, а від інших людей, безпосередньо або через ЗМІ, книги, фільми чи інші посередники в передачі інформації. Завдяки комунікації уявлення набувають риси не індивідуального, а соціального явища, і деякі спільні уявлення (а відтак і довіра, що «защита» в цих уявленнях) стають властивістю і, власне кажучи, продуктом соціальних груп.

Отже, довіра людини до міліції визначається синтезом власного та групового досвіду взаємодії з працівниками міліції в уявленні про неї. Вивчаючи думки респондентів про міліцію, ми можемо проаналізувати феномен свідомості – цілісне уявлення про міліцію, у якому синтезовано власний досвід респондента, розповіді близького та далекого оточення, інформацію із ЗМІ, фільмів, книг, анекдотів, байок тощо. Важливим є те, що уявлення складається «цегла до цегли» з інформації, яка не суперечить одна одній, і якщо нова порція інформації суперечить тому, що людина вже знає, вона частіше за все відкидається як неправдива.

Соціальні уявлення мають одночасно відповідати декільком критеріям. По-перше, вони мають бути більш-менш правдиві, давати людині вірні підказки, чого чекати. По-друге, вони мають бути психологічно комфортні, тобто людині має бути приємно так думати. По-третє, людині важливо мати схожі уявлення з людьми свого соціального оточення, щоб бути «своїм». Саме тому деякі люди підсвідомо можуть відступати від «правдивого» образу задля психологічного комфорту, якихось самовиправдань або приналежності до якоїсь соціальної групи. Отже, громадська думка, хоча й завжди є дзеркалом, але часом трошки кривим.

Мешканці Львівщини отримують інформацію про міліцію з багатьох джерел, у першу чергу теленовін, телепередач на кримінальну тематику, преси, розповідей близьких знайомих, друзів, родичів. Але, окрім теленовін та передач на кримінальну тематику, найбільш достовірними вони вважають розповіді близьких знайомих, друзів, родичів; особистий досвід спостереження та контактів з працівниками міліції, досвід звернення до міліції. Люди з вищою освітою, а саме вони здебільшого формують громадську думку, більше вважають достовірними особистий досвід спостереження та контактів з працівниками міліції, розповіді близьких людей, ніж інформацію зі ЗМІ. Як показало дослідження, особистий досвід спілкування та спостережень за міліцією сприяв формуванню у респондентів негативних оцінок її роботи та недовіри до неї. Отже, не дивно, що у громадській думці укорінилося негативне уявлення про міліцію, адже інформація із ЗМІ, як би позитивно не висвітлювала роботу міліції, не може конкурувати з особистим досвідом: якщо особистий досвід суперечить тому, що йде з телекрану, людина зазвичай буде вірити своїм очам.

Порівнюючи дані досліджень 2003 і 2007 років, можна відзначити, що рівень довіри населення до міліції підвищився. Частка громадян, що довіряють або скоріше довіряють міліції, зростає з 13% у 2003 році до 28% у 2007 році, а частка тих, хто не довіряє, зменшилась з 71 до 38%. У 2003 році найбільша частка тих, хто висловив довіру міліції, була серед опитаних старшого і похилого віку. У 2007 році, коли було зафіксовано певне зростання рівня довіри до правоохоронців. Ряди тих, хто довіряє міліції, поповнились представниками молодого покоління (до 30 років). Тут можна відзначити вплив наступних факторів: жителі Львівщини старшого і похилого віку звикли довіряти такому соціальному інституту як міліція, тому в ході проведення наступного опитування знову висловили довіру. Тобто, по інерції вказали, що довіряють. Молоді люди оцінюють роботу правоохоронців і висловлюють своє ставлення до них виходячи з власного досвіду спілкування, оскільки саме вони найчастіше контактують з ними у зв'язку зі своєю діяльністю. Слід відзначити і вплив на думку респондентів соціально важливих для них груп: члени сім'ї, родичі, церква.

Порівняльний аналіз досліджень 2003 і 2007 років виявив зростання кількості респондентів, які позитивно оцінюють роботу міліції. Зокрема, частка громадян, які добре чи скоріше добре оцінюють роботу міліції, зростає з 13% у 2003 році до 24% у 2007 році, а частка тих, хто погано чи скоріше погано оцінюють роботу міліції, зменшилась із 65% у 2003 році до 41% у 2007 році.

Результати дослідження дозволяють стверджувати, що рівень довіри населення до міліціонерів значною мірою залежить від успішності виконання ними службових завдань. Тобто, якщо громадяни будуть задоволені роботою міліціонерів, станом правопорядку в районі їх проживання, то вони зможуть довірити правоохоронцям захист свого життя, власності, інших законних прав та інтересів.

Оскільки довіра – важлива складова у взаємодії правоохоронців з громадськістю, постійна робота над її підвищенням сприятиме консолідації спільних зусиль міліціонерів і громадян для встановлення, підтримання та охорони громадського порядку, з одного боку, та зниження у населення остраху перед злочинністю, з іншого. Як засвідчили результати проведеного дослідження, більше, ніж половина опитаних жителів Львівщини згодні активно діяти пліч-о-пліч з міліціонерами для встановлення та підтримання правопорядку на території проживання. Тобто, довіра мобілізує людські дії. У зв'язку з цим необхідно вивчати не лише коливання рівня довіри, а й своєчасно виявляти причини недовіри, щоб розробляти і впроваджувати заходи щодо їх усунення.

Отже, довіра населення до міліції формується під впливом багатьох чинників. Люди висловлюють довіру, якщо задоволені станом правопорядку на території проживання і роботою місцевих

органів міліції. На довірливе/недовірливе ставлення громадян до правоохоронців суттєво впливає досвід особистих контактів з ними. Як засвідчили результати досліджень, цей фактор зумовив формування недовіри до правоохоронців.

Люди схильні висловлювати довіру авансом. Тобто, низько оцінюючи роботу міліціонерів, вони в той же час у певній мірі довіряють їм. Тим самим сподіваються, що в недалекому майбутньому правоохоронці зможуть працювати ефективніше.

Виразити довіру можна за інерцією. Наприклад, люди похилого віку звикли довіряти органам правопорядку, тому за звичкою під час опитування обирають позицію «довіряю».

Довіра людини до міліціонерів ґрунтується на цілісному уявленні про міліцію. Зокрема, на власному досвіді респондента, розповідях близького оточення, інформації із засобів масової інформації тощо. Інформація може бути достовірною і недостовірною, повною і неповною. У зв'язку з цим виникає загроза перекручування фактів, що може негативно позначитися на думці громадян, чи варто довіряти правоохоронцям.

Довіра – не щось таке, що може відбутися чи не відбутися. Вона потребує свідомого створення та постійної уваги. Вона динамічна. Її можна втратити, а можна і створити. Все, що відбувається навколо, впливає на рівень довіри між людьми [4].

Тому необхідно постійно вивчати фактори, що зумовлюють довірливе ставлення населення до міліції; своєчасно виявляти і усувати чинники, що виявляють негативний вплив на формування довіри. Підтримання довіри на високому рівні зумовить активізацію спільних зусиль правоохоронців і громадян, спрямованих на підтримання правопорядку і протидію злочинності.

Список літератури: 1. Фрейк Н. В. Концепция доверия в исследованиях П. Штомпки // СОЦИС. – 2006. – №11. – С. 10–18. 2. Бандурка О. М., Соболев В. О., Московец В. І. Партнерські взаємовідносини між населенням і міліцією: Підручник. – Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – 352 с. 3. Бова А. А. Оцінка роботи поліції (міліції) та громадська думка // Український соціум. – 2005. – №4(9). – С. 13–21. 4. Довіра як втрачений елемент / За матеріалами «Trust: the missing ingredient» /http://www.-management.com.ua/notes/trust_missing.html.

Надійшла до редакції 23.05.08